

a prostředek, nýbrž to již srovnáváme dva koordinované, navzájem sobě škodlivé postuláty. A proto postavíme-li proti sobě v této naší teleologické úvaze nějaký postulát a nějaký jemu škodlivý zjev, nemáme tu vztahu prostředek — účel, nýbrž máme tu dva prostředky, z nichž jeden (*B*) je užitečnější vzhledem k nadřazenému jím oběma postulátu *D* než druhý (*C*).

Dalším důsledkem mého odlišného pojetí pojmu nákladu je to, že jsem ukázal ještě další výlučně hospodářský pojem. Potřeba toho se sice vždy v obecné mluvě cítila, avšak v hospodářské nauce dosud — aspoň všeobecně — tento pojem výlučně hospodářským uznán nebyl. (Tak na př. podle Liefmanna platí princip spoření — Sparprincip — nejen pro oblast hospodářství, nýbrž je reklamován i pro techniku.) Je to pojem spoření, o němž jsem dokázal, že je snižováním nákladu.

6. Podstata „hospodářskosti“: vznik zákona maximálního čistého výnosu.

a) Výsledkem povšechného zkoumání jest alternativa: buď postulát kritický, nebo diakritický.

Když jsme se dostatečně obeznámili s celou hospodářskou fází, prozkoumajíce tuto fázi, v níž musí přec býti dána též podstata „hospodářskosti“, se všech stran jako broušený kámen, jehož všechny fazety chceme postupně pozorovati, pak můžeme již položit si tuto otázku: v čem spočívá podstata „hospodářskosti“? Dokázali jsme, že každý člen této fáze jest nepostradatelný (tudíž žádný není přebytečným, jich celek pak pro hospodářskou úvahu postačující). Zároveň se však ukázalo, že nelze něco charakterisovati jako „hospodář-

ské“ pouze jedním členem fáze. Neboť A jako náklad nepřímý předpokládá nutně komplementární B co výnos, právě tak náklad C výnos B , a posléze B a C jako koordinované postuláty předpokládají opět D jako kritický postulát. Nemůžeme charakterisovati něco jako „hospodářské“ pomocí A a B jako nákladu a výnosu, neboť na tyto dvě komponenty nutno se dívatí jen jako na přípravné komponenty úvahy o čistém výnosu $B - C$. Konečně ani samotným postulátem „ D “ nelze charakterisovati nějakou úvahu jako úvahu hospodářskou, neboť tento postulát sám o sobě není hospodářský, nýbrž je jím teprve tehdy, je-li kritickým postulátem hospodářské fáze, je-li tudíž kriteriem, podle něhož rozhodne se kolise dvou křížících se postulátů.

Z toho všeho jest zřejmo, že charakteristika „hospodářskosti“ není dána žádným izolovaným postulátem, nýbrž jen hospodářskou fází v její celistvosti. Neboť již dříve, při výkladu hospodářské fáze, jsme dovodili, že tato fáze jest nedílným celkem, který však zároveň jest zcela postačujícím. Další naše úvahy musí tedy směřovati k tomu, abychom zjistili, za jakých podmínek dojde vůbec ku vzniku hospodářské fáze. K tomuto vzniku jistě nestačí postulát A či B , ať již jeden z nich sám, či oba dohromady, neboť ty mohly by vytvořiti pouze fázi technickou. Totéž platí o A a C .

Potřebnou podmínkou vzniku hospodářské fáze mohou tedy býti pouze A a B dohromady se vztahem ku C , nebo B a C společně — zde jde de facto o totéž, neboť v obou případech jsou obsaženy v podmínkách vzniku hospodářské fáze výnosové pojmy (náklad a výnos).

Podmínkou vzniku hospodářské fáze jsou tedy postuláty tak sestavené, že vyjadřují náklad a výnos. Když si uvědomíme to, co bylo

o těchto pojmech řečeno v příslušných výkladech o hospodářské fázi, uvědomíme si, že takto seskupené postuláty vyjadřují, že jest chtěno maximum výnosu a minimum nákladu. Toto seskupení postulátů nazývám „diakritickým postulátem“ a to je právě princip „maximality výnosu při minimalitě nákladu“, kterýžto princip je nazýván principem hospodárnosti. Tento princip bude v dalších výkladech hodnocen jako kriterion hospodářskosti a bude blíže prozkoumán.

Nyní nám zbývá prozkoumati ještě postulát „D“, zda i on tvoří podstatné kriterion hospodářskosti. S tímto úkolem vypořádáme se nejdříve.

Dosavadní naše úvahy dovedly nás k tomu výsledku, že kriterion hospodářskosti musí spočívatí buď v diakritickém nebo kritickém postulátu.

b) O kritickém postulátu zvláště.

Kritický postulát sám o sobě nikdy nemůže býti diakritickým znakem hospodářského myšlení a nemůže sám o sobě nikdy býti podmínkou ku vzniku hospodářské fáze, neboť jako všechny izolované postuláty jest sám o sobě vlastní pouze myšlení technickému. Vždyť kritickým stane se teprve určením, že zahrnuje více (v případě hospodářské fáze dva) postulátů. Tak stává se kritickým teprve tím, co jest již předpokladem jeho kritické vlastnosti. Mluvíme-li tedy o nějakém postulátu jako o kritickém, předpokládáme již, že bude — lze říci — soudcem mezi dvěma či více postuláty (a to kolidujícími, neboť jinak by nebylo rozsouzení třeba). Pak jest však to, co předpokládáme, hledanou podmínkou, logické prius, a předpokládající postulát (kritický) nemůže býti něčím podmiňujícím, nýbrž pouze podmíněným.

Z těchto důvodů nemůže být pouhý jeden postulát — a byť to byli nejvyšší — o sobě diakritickým pro hospodářské myšlení. Na tomto omylu — podle mého názoru — spočívá pokus prohlásiti určité postuláty již samy o sobě za diakritické pro hospodářské myšlení. Takovýmito postuláty mají domněle být postulát subjektivní blaženosti (subjektivní minimum strasti) a ideál člověka (podle Engliše). I kdyby nebylo jiných argumentů k vyvrácení této konstrukce než toho, který jsem uvedl zde nahoře, stačilo by to pro důkaz její nesprávnosti.

V mém pojetí nejsou tyto uvedené postuláty než kritickými postuláty příslušné hospodářské fáze. Z toho plyne, že podle mé konstrukce jest možno zmíněné postuláty vykládati též ještě technicky, k čemuž dojde tehdy, představujeme-li si, že prostředky k jich dosažení nekolidují. Tak bylo by tomu na příklad, byla-li by subjektivní blaženost dosažitelná pouhou fysickou zdatností a ta nevyžadovala žádné oběti, což sice jest neproveditelné, teoreticky však myslitelné, anebo kdybychom si představovali, že ideál člověka jest uskutečnitelný vysoce morálním smýšlením všech lidí, jež lze dosíci bez jakýchkoliv obtíží. Podle mého mínění nemůže kritický postulát sám o sobě být diakritickým pro hospodářské myšlení, neboť to předpokládá ještě něco dalšího — totiž (nejméně) dualitu kolidujících postulátů — čím jest kritičnost postulátu podmíněna, kterážto podmínka jest logické prius. Tento předpoklad jest právě hledaná podmínka vzniku hospodářské fáze a tím i hospodářského myšlení. Co jest tímto předpokladem? Jest jím diakritický postulát, jehož výkladu věnujeme následující úvahy.

c) O diakritickém postulátu zvláště: zákon hospodárnosti, ekonomický princip.

Diakritický postulát nevyjadřuje tedy nic jiného, než ekonomický princip, princip hospodárnosti. Tomuto zjištění musíme věnovati veškeru pozornost. Zde liší se moje pojetí v určitých směrech od běžné konstrukce. O některých z těchto rozdílů jsme se již zmínili, v průběhu dalších výkladů objeví se nám ještě rozdíly nové.

Podstatný rozdíl je tu především v tom, že konstruují princip hospodárnosti postaviv proti sobě jen pojem nákladu a výnosu, kdežto běžná literatura staví zde proti sobě prostředek a účel. Tak Liefmann ve svých „Grundsätze“ — Berlín, 1923, str. 262 — a na mnoha jiných místech pojímá princip hospodárnosti jako vztah mezi prostředkem a účelem, které nazývá logickými kategoriemi. To ostatně nutně plyne i z toho, že vztahuje princip hospodárnosti jako princip racionality i na techniku (str. 276), pro niž nepřipouští užívání pojmu „Kosten“ (náklad v mém smyslu) a „Ertrag“, neboť tyto pojmy konstruuje pouze subjektivně, kdežto technika v jeho pojetí má co činiti jen s pochody objektivními a vnějšími (mimopsychickými).

Na str. 332 praví: „Jest jisto, že jak technika, tak i hospodářství musí býti definovány logickou kategorií prostředku.“ (V tomto ohledu následuje příkladu Liefmannova Engliš, který vyjadřuje princip hospodárnosti — „Základy“, str. 45 — tímto způsobem*): „vyjadřuje vztah prostředku k účelu“.)

*) Při hořejších citátech беру samozřejmě ohled jen na to pojetí, jež Engliš uveřejnil před tím než jsem uveřejnil své odlišné mínění („O jednotnou konstrukci finanční vědy“, 1929). Na pojetí, uveřejněná po vyjití zmíněné mé publikace, v mnohém ohledu modifikovaná, v této souvislosti ohledu neberu.

Z tohoto mylného — podle mého názoru — pojetí principu hospodárnosti vyplývají další pojmové konstrukce, jež se od mých konstrukcí liší: přijme-li se totiž jednou, že princip hospodárnosti jest vztahem mezi prostředkem a účelem, musí se přijmouti i to, že lze mluvíti o minimálním prostředku a maximálním účelu*). A přece, jak jsem ukázal, postulát minimálního prostředku je *contradictio in adiecto*, neboť „býti prostředkem“ a „býti užitečným“ jest pojmově totéž. Je-li však něco užitečné, tudíž hovorčí mému účelu, musím nutně chtíti jeho maximalitu, nikoli minimalitu. To bude jasno každému, jakmile vyjádříme chtění minimálního prostředku jako chtění minimální užitečnosti. Tudíž všichni ti, kdo mluví o minimálním prostředku, myslí na náklad, ač praví „prostředek“. Pak však mluví o hospodářském zjevu, domnívajíce se, že jde o zjev technický, když mluví o minimálních prostředcích i ve smyslu a v rámci úvah technických.

Stejně není podle mého názoru možno mluvíti v souvislosti s principem hospodárnosti o maximalitě účelu. Účel jest svou povahou něco chtěného, jež buď bude splněno, nebo nebude splněno, buď bude dosaženo, nebo dosaženo nebude. Není vůbec účelu maximálního či minimálního nebo jinak kvantitně určitelného, neboť účel není schopen kvantitního odstupňování. Účel však je zároveň stoprocentní užitek, a zde ovšem lze mluvíti o kvantitním významu a vůbec o kvantitě. (Srov. str. 116. a 157. n.)

Tedy to, co jest maximálně chtěno, není účel, nýbrž užitek. Užitek jest chtěn vždy co nej-

---

*) To činí jak Liefmann („Grundsätze“, str. 264), tak Engliš — na př. „Národohospodářský Obzor“, únor 1929, str. 81. n. n.

větší, dokud nedosáhne 100 procent; stane-li se tak, nemluvíme již o dosažení užitku, nýbrž o splnění účelu. Proto tam, kde jde o „tendenci“, kde označujeme účel jako „ideál“, poněvadž jest nedosažitelný (ideál totiž jest nedosažitelný účel), jest užitek dosažitelný jen do určitého stupně, a chtějící subjekt snaží se o dosažení maximálního (ne stoprocentního) užitku na nedosažitelném účelu (ideálu), nemůže však chtít ani maximální účel ani maximální ideál, neboť něco takového neexistuje. To platí stejně o subjektivním ideálu spokojenosti jako o ideálu vzdělání, zdraví atd., jako o souhrnu vlastností, jež vůbec pro lidstvo chceme, při čemž mluvíme o ideálu člověka či ideálu lidstva. To, co bylo řečeno o maximálním ideálu platí mutatis mutandis o maximálním účelu, který rovněž neexistuje. V představě chtějícího subjektu musí býti účel již kvantitně hotov. Jiná logická konstrukce účelu není možna.

Tuto záměnu účelu s užitekem (pokud se totiž týče maximality) jest patrně vysvětliti tím, že účel i prostředek jsou chtěny jakožto výsledek použití užitečnosti, užitek pak, který jest též výsledkem použití užitečnosti, jest chtěn stoprocentní, což jest právě již účel. Ten tedy nelze více stupňovati. Užitek jest chtěn vždy maximální t. j. při dosažitelném účelu stoprocentní, a jest tedy vlastně superfluum, připomínáme-li to o něm výslovně.

Z uvedených zde důvodů jsou označení „minimum strasti“ při subjektivním a „minimum zla“ při objektivním postulátu zcela správná, neboť vyjadřují minimální škodu na daných postulátech (užitek a škodu lze nesporně kvantitně odstupňovati), kdežto naopak nikterak nelze mluvit o „maximálním ideálu člověka“ či o „maximální subjektivní blaženosti (bezestrastnosti)“.

Proti tomu, mluví-li na př. Engliš o maximálním účelu, myslí na zcela jiný případ, totiž ten, při němž jde o hospodářský postulát s hospodářskou kolisí a o náklad (škodu), jímž vykupujeme si výnos (užitek) vzhledem ku kritickému postulátu. To plyne ze souvislosti jeho textu. Připojuje k tomu, že účel je maximální, není-li chtěn určitý stupeň jeho účelového obsahu, nýbrž pouze maximum. To jest zřejmé nedopatření. Mám-li na příklad dvě světlice, v nichž chci míti teplotu 20° C, a nestačí-li mně k tomu moje zásoba dřeva a snažím-li se tedy docílití co nejvyšší teploty s co nejmenší obětí dřeva, abych se přiblížil chtěnému účelu — teplotě 20° C — tu přece nelze tvrditi, že by byl chtěn „určitý stupeň účelového obsahu“ a přece byla (cituji): „dána přednost většímu užítku před menším a menšímu nákladu před větším“ *).

Zde však nejde o maximální účel, nýbrž o maximální výnos na kritickém účelu, což jest pojmový (logický) rozdíl a zmíněná terminologie jest zde zřejmě ještě o to více neoprávněna, že v tomto případě máme nejen termín „užitek“ (a tudíž hrubý výnos), jemuž přísluší atribut maximality, nejen termín „škoda“ (náklad), jehož minimalita jest žádoucí, nýbrž že máme tu dokonce speciální termín pro saldo obou složek a to termín „čistý výnos“.

Ze zcela mylného pojetí principu hospodárnosti vyplynul pak dále nesprávný názor, že kromě hospodářského výnosu máme ještě výnos

---

*) Chce-li tím však Engliš vyjádřiti to, že princip hospodárnosti znamená, že jest chtěno co nejvíc z kritického postulátu *D*, pak jest to ovšem pravda a mohl se to dočísti již v mých „Teleologických pojmech“ (Časopis pro práv. a stát. vědu, roč. XIII., č. 5, 1930).

technický. Toho názoru jest Engliš výslovně v „Národohospodářském Obzoru“ (roč. XXXIV., č. 6, str. 466), Liefmann pak implicity tím, že označuje princip hospodárnosti za princip racionality a co takový užívá jej i pro techniku — Grundsätze, str. 337. Toto pojetí vyvrátil jsem již na str.

Posléze plyne ze zmíněného mylného pojetí principu hospodárnosti ještě jeden důsledek. Totiž poznatek, že nemůže býti žádného nákladu a výnosu a ovšem ani čistého výnosu u dvou zjevů, které zřejmě nestojí k sobě navzájem v poměru prostředku k nákladu (B a C). Z toho důvodu nikdy ještě přede mnou, aspoň pokud je mi známo, nebyl označen postulát C jako přímý náklad a horizontální vztah $B—C$ jako horizontální výnosový počet stojící proti vertikálnímu výnosovému počtu $A—B$. Engliš sice připisuje takové pojetí Liefmannovi, když v polemice proti němu uvádí, že volbu mezi B a C nelze považovati za výnosový počet, avšak já přes nejlepší snahu nemohl jsem u Liefmanna najíti ani jediné místo, kde by něco takového tvrdil. Avšak ať je již tomu tak nebo tak, po tom, co jsem zde uvedl, jeví se mně právě tvrzení uvedené polemiky i tvrzení, proti němuž se polemisuje, nesprávným. Neboť jak jsme viděli, je náklad a výnos — tedy princip hospodárnosti — i tam, kde není zdánlivě žádného vztahu účel—prostředek. To na první pohled ovšem překvapuje, neboť jsme zvyklí, kdykoliv jest užitek vykupován škodou, považovati škodu za prostředek a užitek za účel.

Tak aspoň označuje běžná mluva vztah nákladu k výnosu. Svědčí to o neznalosti hospodářské fáze. Neboť přesně vzato, jest tento způsob vyjadřování nesprávný. Mezi nákladem a výnosem totiž nikdy není vztah prostředku a účelu, neboť výnos nikdy není

účelem, nýbrž prostředkem. To platí ovšem jen v rámci hospodářské fáze, avšak mimo její rámec nikdy nedojdeme právě k pojmu výnosu. Uvnitř hospodářské fáze jest jediný účel a to kritický postulát „*D*“, proto nemůže výnos (*B*) býti žádným účelem. Náklad nemůže tudíž býti k výnosu v poměru prostředku k účelu, nýbrž tyto dva pojmy mohou vyjadřovati pouze poměr teleologické subordinace, čímž rozumíme poměr podmiňujícího k podmíněnému. Leč ani tento posléze uvedený poměr nemusí býti na první pohled zřejmý. Postuláty *B* a *C* v první řadě nikterak nejsou subordinovány, nýbrž přísně koordinovány — jsou totiž oba prostředky pro kritický účel *D*. Teprve naší vůlí, jež se projeví volbou, stane se méně způsobilý prostředkem k dosažení způsobilejšího prostředku, tudíž subordinovaným nákladem, a způsobilejší prostředek supraordinovaným výnosem.

V tvrzení, že princip hospodárnosti vyjadřuje poměr mezi prostředkem a účelem, vidím další doklad toho, že vztah *B* — *C* nebyl dosud považován nikterak za výnosový počet, neboť jinak nemohl a nesměl by býti princip hospodárnosti generelně konstruován jako vyjádření poměru prostředek — účel, aniž současně bylo uvedeno, že koordinované postuláty mohou se státi výnosovými pojmy (nákladem a výnosem) teprve tehdy, jestliže se změní jich koordinace v subordinaci, což může nastati teprve až k nim zaujme stanovisko naše chtění. Zde jsem ještě neuvedl tu okolnost, že dosud každý byl dalek toho, považovati princip hospodárnosti a počet čistého výnosu za zákony identické.

Liefmann především rozdělil princip hospodárnosti na jeho dvě komponenty: větu o „nejmenším prostředku“ a „největším výsledku“ *) a pak teprve též kombinaci obou. O první složce „nejmenší prostředek“ jsme mlu-

*) Příp. „úspěchu“, orig. „Erfolg“.

vili; ohledně druhé složky (největšího výsledku) nemohu, bohužel, také s Liefmannovým názorem souhlasiti. Neboť korelativní a komplementární pojem pojmu „prostředek“ jest pojem „účel“ a ne pojem „výsledek“ („Erfolg“); avšak ani pojem účelu nehodí se do principu hospodárnosti, neboť, jak řečeno, výnos není účelem, nýbrž pouze prostředkem; proto jest žádoucí jeho maximalita. Naproti tomu účel jako takový (t. j. není-li pozorován snad pouze jako prostředek k dalšímu účelu) jest buď dosažen nebo nedosažen, jak jsme uvedli již nahoře ve svých výkladech na str. 312. n. Hledíme účelu dosáhnouti nebo co nejvíce se mu přiblížiti, maximalita, jíž si přejeme, týká se onoho přiblížení se k účelu, nikoliv jeho sama. Týká se cest, jež k účelu vedou, ne účelu samotného. Ono „přiblížení se“ však jest právě užitek. Proto nemůžeme mluvit o maximalitě účelu.

Engliš formuluje princip hospodárnosti*) jako maximum užítku dosažené minimem oběti a hned o několik řádek dále jest vyjádřen princip hospodárnosti jako vztah prostředku k účelu. Proto nemohu souhlasiti ani s touto konstrukcí: neboť jeden a tentýž teleologický poměr nemůže současně býti maximum užítku dosažené minimem oběti a zároveň poměrem mezi prostředkem a účelem, jak o několik řádků dále Engliš uvádí, aniž bylo zdůrazněno, že k těmto tvrzením došlo se v rámci dvou různých způsobů myšlení (totiž jednou technického a po druhé hospodářského).

Výsledek, k němuž docházím, jest tedy od výsledků úvah jiných autorů odlišný: princip hospodárnosti není všeobecně platným logickým principem v teleologii, principem racionality, jak ho nejprve nazval Dietzel a po něm jiní.

*) „Základy“, str. 45.

nýbrž jest právě možný jen v rámci myšlení hospodářského. Princip sám jest definován nikoliv pojmy prostředku a účelu, nýbrž pojmy nákladu a výnosu, kteréžto pojmy jsou právě možné jedině a výlučně v myšlení hospodářském. Nevyskytují se v jiném myšlení, nejsou všeobecně teleologické, na rozdíl od jiných pojmů, jimž sice byl přikládán čistě hospodářský charakter — jako pojmům potřeby, statku, užitečnosti, škodlivosti — o nichž jsem však dokázal, že jsou to pojmy formálně teleologické a jako takové je konstruoval.

d) Pravý význam diakritického postulátu: rozřešení konfliktu dvou kolidujících postulátů ve smyslu největšího relativního výnosu; hospodářskost jako kvalita, která uvedenou kolisi předpokládá a vyžaduje jejího rozřešení v naznačeném smyslu.

Co vlastně vyjadřuje nám princip hospodárnosti? Snad minimum na postulátu *A* a maximum na postulátu *B*, jak často slyšíme? Nikterak. Vyjadřuje nám toto: chci maximum na *B* a minimum oběti na *A*. Chci-li však minimum oběti na *A*, pak zřejmě chci, aby zůstalo mně maximum na *A*, čili jinými slovy chci maximum na *B* a maximum na *A*, a pouze proto, že jest *A* nákladovým statkem pro *B*, chci z *A* ztratiti něco pro použití pro *B*. A to minimum. Tento zájem na minimalitě ztráty na *A* (a tedy na maximalitě na *A*) je tu dán však jedině tím, že jeho použití má nepříznivý výsledek na splnění jiného prostředkového postulátu, totiž *C*. Jen proto chci minimalitu oběti na *A*, že kromě maxima na *B* chci i maximum na *C*. Chci-li však maximum na *B* a maxi-

maximum na C , chci zřejmě postuláty B a C . Krátce: chci oba tyto postuláty dosáhnouti. Poněvadž nejsou oba dosažitelné, vzdávám se jednoho z nich částečně a to pokud lze minimálně a jen tehdy úplně, nemohu-li pro sebe druhý postulat jinak zachrániti. Stručně shrnuto: princip hospodárnosti nevyjadřuje nic jiného, než že dva postuláty vzájemně si kolidují, kříží se, jsou v diametrálním rozporu — což vše znamená, že jeden jest dosažitelný pouze na účet druhého ($B - C$).

To jest tedy podle mého přesvědčení pravý význam principu hospodárnosti. Avšak jeho formulace, jak ji obvykle slyšíme, není bohužel jednoznačná, jak se myslí, nýbrž dvojnásobná: praví se totiž pouze, že jest chtěno maximum úspěchu a minimum oběti, nebo maximum výnosu a minimum nákladu. V této formulaci jest však princip použitelný právě tak dobře na dvojici postulátů $A - B$, jako na dvojici $B - C$ schematu mé hospodářské fáze, což se hned ukáže, doplníme-li si tu svou hořejší úvahu: chceme minimalitu oběti na A , protož chceme nejen maximum na B , nýbrž i maximum na C , při čemž B a C jsou v kolisi. Ta vede i k tomu, že musí dojít k oběti C . Tato oběť pak je chtěna quoad usum, nechtěna quoad quantitatem. Čili nejenom o A platí, že je chtěna minimalita oběti na něm, nýbrž totéž platí i o C . Jinými slovy: ježto uvnitř jedné hospodářské fáze máme dva náklady, máme též dvojí pojetí, dvojí význam (interpretaci) principu hospodárnosti uvnitř jedné a téže hospodářské fáze: pojetí přímé a nepřímé, právě tak, jako máme přímý a nepřímý náklad. Avšak nepřímé pojetí, jež se kryje s počtem hrubého výnosu, jest pouze — řekl bych — přípravným pojetím, a teprve přímé pojetí skutečně plně zachycuje „hospodárskost“ a jest jejím logickým

výrazem. Poněvadž právě nebyla známa tato dvě pojetí, rozumělo se pod principem hospodárnosti vlastně vždy jen pojetí nepřímé, t. j. poměr $A - B$, kterýžto poměr však sestává z inkomesurabilních složek, a tudíž plným právem bylo prohlašováno, „že princip hospodářský pro vymezení hospodářské vědy nestačí“. Zdálo se, že A a B jsou srovnatelný pouze ve sféře subjektivní (mylnost tohoto názoru byla dokázána), pročez Liefmann bonā fide prohlásil pouze tuto sféru za hospodářskou. Poněvadž jsem však právě konstruoval srovnatelnost postulátů B a C jako nákladu a výnosu i mimo subjektivní sféru, mohu druhé, nepřímé pojetí ($B - C$) principu hospodárnosti, jež má výlučný a definitivní charakter, prohlásiti za „hospodářské“.

A nejenom to: když byla zkonstruována srovnatelnost obou hospodářských pojmů (nákladu a výnosu), můžeme nahraditi princip hospodárnosti pojmem, vyjadřujícím saldo. Tento pojem, pojem čistého výnosu, jest pro mne ohniskem všeho hospodářského snažení. Neboť čistý výnos znamená nejpříznivější východisko pro kritický postulát D .

Současné chtění dvou kolidujících postulátů a rozřešení tohoto konfliktu v nejpříznivějším smyslu pro kritický postulát D jest právě ono „hospodářské“. To, co jsme řekli o principu hospodárnosti, platí bez výjimky ve vztahu na výnosový počet $B - C$ (horizontální). Naproti tomu ve vztahu na vertikální $A - B$ platí to plně jenom tehdy, je-li A společný prostředek pro postuláty B i C . Neboť jeho minimální zužití pro B bude chtěno z toho důvodu, že má býti užit ještě ve prospěch C : budeme tedy chtíti si A udržeti a nespotřebovati je úplně, totěž bude chtěno i po jeho užití pro B . Naproti tomu nebude-li A společným prostředkem pro oba postuláty B a C ,

nýbrž pouze pro jeden z nich, nebude tu ohledu na druhý postulát a nebude tudíž téhož důvodu jako při vztahu $B-C$, proč chtějí minimalitu na A . V rámci hospodářské fáze bude ovšem vždy chtěna tato minimalita, neboť kdyby A nebylo společným prostředkem, bude dána dvojsečností použití A (neboť to jest jediná zbývající možnost důvodu kolise postulátů B a C , není-li v omezenosti společného prostředku) a i ta si bude vynucovati minimalitu A .

Lze tedy shrnouti: Myšlení hospodářské liší se od technického odlišnou fází, v jejímž rámci myšlení se děje. Tato fáze obsahuje vše, co k úvaze hospodářské je třeba, a zároveň nic více. Podmínkou jejího vzniku jest takové seskupení postulátů, že je jimi vyjádřen vztah náklad—výnos. Seskupení to nazývám „diakritickým postulátem“. Tento diakritický postulát není než vyjádřením principu hospodárnosti, jenž praví, že jest chtěno maximum výnosu a minimum nákladu. Jako podmínka vzniku hospodářské fáze je diakritický postulát kriteriem hospodářského myšlení. Totéž platí o principu hospodárnosti diakritickým postulátem vyjádřeném. Tento princip není principem formálně teleologického myšlení, nýbrž je specificky hospodářský. Ježto máme v hospodářské fázi dva náklady — přímý a nepřímý — je i princip hospodárnosti dvojznačný. Princip ekonomický vyjadřuje, že dva postuláty jsou v kolisi. Rozřešení této kolise je ohniskem hospodářského snažení. Rozřešení děje se pod kritickým postulátem v hospodářské

fázi a je vyjádřeno pojmem čistého výnosu. Tento pojem, vyjadřující saldo, jímž nahraždujeme ekonomický princip, znamená nejpriznivější východisko pro kritický postulát, znamená řešení celé kolise Čistý výnos je ohniskem hospodářského snažení. Maximum čistého výnosu jest to, co sleduje hospodářská úvaha.

Vyjádříme-li pak čistý výnos kvantitně relací k nákladové jednotce, lze říci, že postulát maximálního relativního čistého výnosu zahrnuje ve svém rozsahu všechny postuláty hospodářské, že jest nejvyšším hospodářským postulátem.

Rozboru těchto poznatků, jež vyjadřuje můj „zákon o maximálním relativním čistém výnosu“, věnujeme podrobnější výklad v následující a poslední kapitole tohoto díla.

7. O zákonu maximálního relativního výnosu zvláště.

a) Zákon o čistém výnosu v Liefmannově pojetí.

Že ten počet výnosový, který nazývám já počtem hrubého výnosu, není výsledkem úvah čistě hospodářských, to věděl též Liefmann, což plyne z toho, že hlavní váhu svých hospodářských úvah klade na své zákony „o vyrovnaní“ (Ausgleichssetze). Ty předpokládají, že hrubé výnosy musily býti mezi sebou srovnány. Avšak zatím co pozornost hospodařícího člověka v mém pojetí jest obrácena na to, že volí největší z daných čistých výnosů (jest tedy obrácena na počátek činnosti hospodářské), obrací Liefmann pozornost hospodařícího člověka podle svého pojetí na moment, kdy výnosy se